

Nümunəvi peşə standartı
Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi
Müəssisələr   n nümunəvi təlim standartı

Gəmidə kran operatoru

 ngilis dilində adı: Crane operator (ship)

N: 8343-2-00191-01

Azərbaycan Respublikasının  m k və  halinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi və Dünya Bankının birgə həyata keçirdiyi “Sosial M dafi nin  nkişafı” layihəsinin “ISCO 88/08-  uyğun t kmill şdirilm ş peşə standartlarının v  əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması” tapşırığı  r vəsində “GOPA Consultants” v  “SEFT Consulting” tərəfindən hazırlanmışdır.

Bakı
Noyabr, 2012-ci il

İSTİFADƏ OLUNAN ANLAYIŞLAR

Bacarıq

Verilmiş iş üzrə vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirmək qabiliyyətidir.

Bacarıq səviyyəsi

Həyata keçirilən fəaliyyətlərin əhatəliliyi və mürəkkəbliyi ilə müəyyən olunur, burada fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi əhatə üzərində üstünlüyə malikdir. Hər bir bacarıq səviyyəsi üzrə müvafiq bilik səviyyəsi tələb olunur. ISCO-da, eləcə də Məşğulluq Təsnifatında aşağıdakı dörd geniş bacarıq səviyyəsi müəyyən edilir:

Birinci bacarıq səviyyəsi

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr sadə və dövri fiziki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini zəruri edir. Bundan əlavə, birinci bacarıq səviyyəsində bir çox peşələr fiziki güc və dözümlülük tələb etdiyi halda, əksəriyyətində sadə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı tələb olunur. Bu bacarıqlara ehtiyac duyulduğu halda belə, onlar işin əsas hissəsini təşkil etmir.

Birinci bacarıq səviyyəsinə daxil olan bəzi peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün ibtidai təhsili və ya əsas təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaq (ISCED üzrə 1-ci səviyyə) tələb oluna bilər. Bəzi işlər üçün isə iş yerlərində qısamüddətli təlimlər tələb oluna bilər.

Birinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr ixtisası olmayan işçi qüvvəsini əhatə edir.

İkinci bacarıq səviyyəsi

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə bütün peşələrdə səriştəli fəaliyyət üçün tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsilin birinci mərhələsini başa vurmaqla (ISCED üzrə 2-ci səviyyə) əldə olunur. Bəzi peşələrdə ümumi orta təhsilin ikinci mərhələsini bitirmək zəruri hesab olunur (ISCED üzrə 3-cü səviyyə) ki, bura ixtisaslaşmış peşə təhsili və iş yerlərində həyata keçirilən təlim də daxil ola bilər. Müəyyən peşələr ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra ilk peşə-ixtisas təhsili almağı (ISCED üzrə 4-cü səviyyə) tələb edir. Bəzi hallarda isə iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

İkinci bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə ixtisaslı işçilər daxildir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi

Üçüncü bacarıq səviyyəsindəki peşələr, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş praktiki, texniki və metodoloji biliklər tələb edən mürəkkəb texniki və praktiki fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsini əhatə edir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də inkişaf etmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ümumi orta təhsil bazasına əsaslanan təhsil müəssisələrində 1-3 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5b səviyyəsi). Azərbaycanda bu bacarıq səviyyəsinə uyğun təhsil adətən orta ixtisas təhsili müəssisələrində (kolleclər) verilir. Bəzi hallarda müvafiq sahə üzrə geniş iş təcrübəsi və iş yerlərində həyata keçirilən uzunmüddətli təlim formal təhsili əvəz edə bilər.

Üçüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələr əsasən texniki işçiləri əhatə edir.

Dördüncü bacarıq səviyyəsi

Dördüncü bacarıq səviyyəsinə, adətən, ixtisaslaşmış sahə üzrə geniş nəzəri və praktiki biliklər əsasında mürəkkəb problemlərin həlli və qərarların qəbul edilməsini tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi daxildir. Bu bacarıq səviyyəsi üzrə peşələr, ümumiyyətlə, yüksək səviyyədə yazıb-oxuma və rəqəmlərlə işləmə bacarığı, eləcə də təkmilləşmiş ünsiyyət bacarığı tələb edir.

Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə tələb olunan bilik və bacarıqlar, adətən, ali təhsil müəssisələrində birinci və ya daha yüksək elmi dərəcənin verilməsi ilə yekunlaşan 3-6 illik təhsil vasitəsi ilə əldə olunur (ISCED üzrə 5a səviyyəsi və ya daha yüksək səviyyə). Bu bacarıq səviyyəsi üçün Azərbaycanda adətən bakalavriat və daha yüksək təhsil pillələri uyğun gəlir.

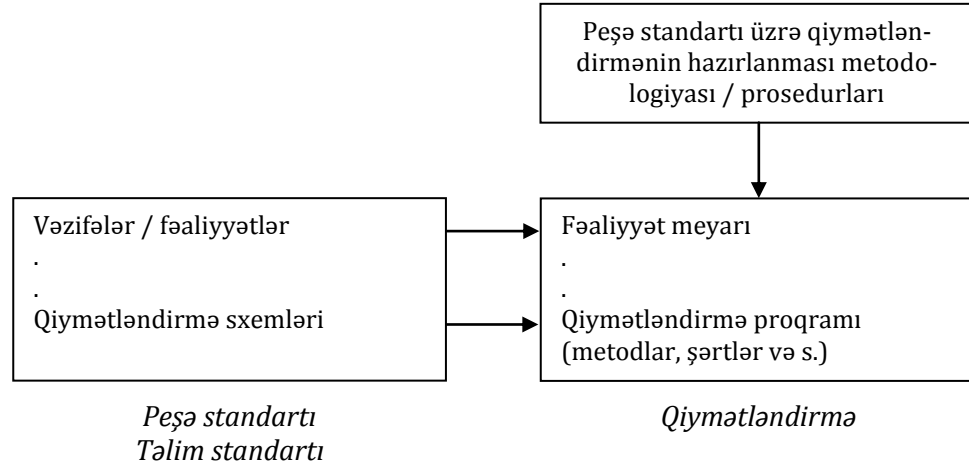
Dördüncü bacarıq səviyyəsi üzrə təsnifatlaşdırılan peşələrə menecerlər, mühəndislər, müəllimlər, həkimlər və s. daxildir ki, bunlar çox vaxt peşəkarlar adlandırılır.

Bilik	Təhsil və ya təcrübə vasitəsilə əldə edilən məlumat və faktlar toplusunu əhatə edir.
Əlavə / ümumi səriştlər	Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün tələb olunan səriştlərə əlavə olaraq, arzuolunan faydalı səriştləri əhatə edir. Buraya əmək fəaliyyətini təkmilləşdirə bilən, bir çox peşələr üçün ümumi olan və gələcəkdə tələb olunacaq səriştlər daxildir. Bunlar işçilərin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün əsas kimi çıxış etmir.
Əvvəlki təlimin tanınması	<p>Harada və necə təhsil almasından asılı olmayaraq, qeydə alınmış ixtisaslar və vahid standartlar baxımından insanların əvvəlki təliminin tanınması prosesidir. İnsanlar təhsil müəssisəsində formal təlim keçmələrindən və ya qeyri-formal təlim əldə etmələrindən asılı olmayaraq, öyrənmə prosesini heç vaxt dayandırmırlar.</p> <p>Əvvəlki təlimin qiymətləndirilməsi və tanınması prosesi aşağıdakı kimidir:</p> <ul style="list-style-type: none">• Şəxsin nə bildiyi və nə bacardığının müəyyənləşdirilməsi;• Şəxsin bilik və bacarıqlarının xüsusi standartlar, səriştlərin qiymətləndirilməsi üzrə əlaqəli meyarlar ilə müqayisə edilməsi;• Bu standartlara münasibətdə təlimin qiymətləndirilməsi;• Şəxsin formal, qeyri-formal və informal təlimlər vasitəsilə keçmişdə topladığı bacarıq, bilik və təcrübənin tanınması.
Fəaliyyət	Fərdin vəzifələrinin bir hissəsi olan iş və ya məsuliyyəti əks etdirir. Buna görə də vəzifə bir sıra fəaliyyətlərə bölünür.
Formal təlim	Azərbaycan Respublikasının təhsil və təlim müəssisələrində həyata keçirilir, dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə nəticələnir. Təhsil müəssisələrində formal təlimlər dövlət təhsil standartlarına uyğun olaraq aparılır. Əldə edilən səriştlər testlər vasitəsilə yoxlanılır və dövlət təhsil sənədi verilir.
İnformal təlim	Özünü-təlim yolu ilə bilik və bacarıqlara yiyələnmənin formasıdır. Təhsil və təlim müəssisələrindən kənarında həyata keçirilir və təbii olaraq gündəlik həyatımızda müşahidə olunur. Formal və qeyri-formal təlimdən fərqli olaraq, informal təlim çox vaxt qeyri-ixtiyari baş verir və beləliklə, hətta fərdlərin özləri də səriştlərinin artırılmasında onun rolunu hiss etməyə bilər (məsələn, kütləvi informasiya vasitələrindən, ictimaiyyət arasında gündəlik qarşılıqlı əlaqələrdən və ümumi münasibətlərdən məlumatın əldə edilməsi).

	<p>O, təlimin həyata keçirilməsi sahəsində (xüsusilə) ixtisaslaşmamış hər hansı bir şəxs (yəni ailə üzvləri, digər əlaqəli şəxslər və s.) tərəfindən istiqamətləndirildiyi halda, məqsədli xarakter daşıya bilər. İnfomal təlim ölkə səviyyəsində qəbul edilən diplom və sertifikatların verilməsi ilə nəticələnir.</p>
İş	<p>Fərdin işəgötürən üçün və ya sərbəst məşğulluq şəraitində həyata keçirdiyi vəzifə və ya fəaliyyətlərin toplusudur (ISCO-08 -ə uyğun olaraq).</p>
İşə yanaşma	<p>Müəyyən ideya, obyekt, şəxs və ya vəziyyətə müsbət və ya mənfi münasibəti əks etdirir.</p> <p>Yanaşma fərdin fəaliyyət seçimini, çətinlik, həvəsləndirmə və mükafatlara (hamısı birlikdə stimulyator adlanır) cavab reaksiyasını müəyyən edir. Bu baxımdan yanaşma iş üçün xeyli vacibdir.</p> <p>Yanaşmanın 4 əsas komponenti var: (1) Emosional: hiss və həyəcan; (2) İdrak: məntiqlə həyata keçirilən inam və fikirlər; (3) İrədi: fəaliyyət meyilləri; (4) Qiymət: stimullara mənfi və ya müsbət münasibət.</p>
Qeyri-formal təlim	<p>Təhsil sistemi ilə paralel şəkildə aparılır və dövlət təhsil sənədinin verilməsi ilə müşayiət olunmur. Qeyri-formal təlimlər iş yerlərində və ya formal təlim sistemlərinə yardım üçün yaradılmış təşkilat və ya mərkəzlərdə, dərnlərdə, fərdi məşğələlərdə, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları və qruplarında həyata keçirilə bilər.</p>
Qiymətləndirmə metodu	<p>Səriştəni ölçmək üçün üsul və ya alətdir.</p>
Qiymətləndirmə paketi	<p>Fəaliyyət meyarı da daxil olmaqla fərdin səriştələrinin qiymətləndirilməli olduğu müxtəlif qiymətləndirmə metodlarıdır.</p>
Qiymətləndirmə sxemi	<p>Qiymətləndirmə standartlarının vəzifələrini və onların yerinə yetirilmə istiqamətlərini müəyyən edir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədi fərdin müvafiq peşə standartını fəaliyyətlər, vəzifələr və ya tapşırıqlar üzrə həyata keçirə bilməsini müəyyən etməkdir. Sözügedən tapşırıqlar, peşə standartında müəyyən edilən texniki bacarıqları, planlaşdırma və problemləri həll etmə biliklərini, gözlənilməz vəziyyətlərdə hərəkət etmək bacarığını, digər şəxslər ilə işləmək bacarığını və ünsiyyət bacarıqlarını əhatə etməlidir.</p> <p>Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin məqsədlərinə, digər məsələlərlə yanaşı, aşağıdakılar daxildir:</p> <ul style="list-style-type: none">• İşəgötürmə;• Karyera yüksəlişi;• Bilik və bacarıqlarda olan boşluqların və təlim ehtiyaclarının müəyyən edilməsi;• İşçi heyətinin qiymətləndirilməsi. <p>Qiymətləndirməni planlaşdırın zaman onun xarakterik cəhətlərinə xüsusi diqqət yetirmək lazımdır: qiymətləndirmə hansı interval çərçivəsində həyata keçirilməlidir, hansı hədəflər müəyyən edilməlidir, hansı qiymətləndirmə metodları daha məqsədəuyğundur. Qiymətləndirmə sxemi aşağıdakı qiymətləndirmə metodlarından 2 və ya 3-nü əhatə etməlidir: i) Əmək fəaliyyətinin müşahidə edilməsi; ii) İşin nəticəsinin qiymətləndirilməsi; iii) Simulyasiya; iv) Suallar (şifahi və ya yazılı); v) Layihə işi; vi) Portfel əsasında qiymətləndirmə; vii) Dinləmə qiymətləndirilməsi; viii) Fərdi</p>

araşdırmalar; ix) Müştəri qiymətləndirməsi (məsələn, müştəri sorğu formaları), ekspert və şəxsi qiymətləndirmə və s.

Peşə standartı və peşə standartı üzrə qiymətləndirmə arasındakı əlaqə aşağıdakı sxemdə göstərilmişdir.

Məşğulluq təsnifatı (MT)

Ölkədə əmək bazarının inkişafına, beynəlxalq təcrübədə qəbul edilmiş uçot və statistikaya uyğun olaraq ISCO-08 təsnifatından istifadə edilməklə, onun genişləndirilməsi əsasında 2010-cu ildə hazırlanmışdır. Onun strukturu ISCO-08 təsnifatının strukturu ilə eynidir. MT Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsinin 20 Dekabr 2010-cu il 180 sayılı qərarı ilə təsdiq edilmiş və AZT041-2010 nömrəsi ilə dövlət qeydiyyatına alınmışdır.

Peşə

Yüksək oxşarlıq dərəcəsinə malik əsas vəzifə və fəaliyyətlərdən ibarət olan işlərin məcmusudur. Şəxsin hər hansı bir peşə ilə bağlılığı onun hazırda tutduğu vəzifə, əlavə və ya əvvəlki işləri vasitəsi ilə müəyyən olunur.

Peşə standartı

Konkret peşə sahələrində işçilərin yerinə yetirdikləri əmək funksiyalarına qoyulan ümumi tələbləri sistemli şəkildə əks etdirən normativ sənəddir. O, müvafiq səriştələr çərçivəsində işçinin bilik, bacarıq və vərdisləri nəzərə alınmaqla, onun əmək funksiyalarını yerinə yetirməsinə imkan verəcək konkret vəzifə öhdəliklərinin və fəaliyyətlərin siyahısını özündə ehtiva edir. Peşə standartı işdəki rolu təyin etməyə, işçinin fəaliyyətini qiymətləndirməyə, eləcə də, təkmilləşmə, peşə yüksəlişi üçün yollar müəyyən etməyə və hazırlamağa kömək edə bilər.

Peşə standartları ISCO-ya və Məşğulluq təsnifatına uyğun olaraq təsnifatlaşdırılır.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi

Qiymətləndirmə hər hansı bir sahədə səriştənin aşkar edilməsi məqsədilə fərdin fəaliyyətinin aydın şəkildə müəyyən edilmiş standartlar ilə müqayisədə ədalətli və dəqiq şəkildə ölçülməsinə imkan verən prosesdir. İş yerinin qiymətləndirilməsi prosesi iş yeri ilə bağlı gündəlik fəaliyyətin tərkib hissəsini təşkil edir. Qiymətləndirmə zamanı əldə edilən nəticələr fərdlərə öz işlərini necə yerinə yetirdiyini öyrənməyə imkan verir. Bu, biliklərin, bacarıqların, yanaşma və davranışın inkişaf etdirilməsində, beləliklə, səriştənin nümayiş etdirilməsində onlara yardım edir.

Peşə standartı üzrə qiymətləndirmə nümunəsi qiymətləndirmə sxemi, fəaliyyət meyarları, qiymətləndirməni həyata keçirmək üçün zəruri

Peşələrin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCO)	<p>qiymətləndirmə metodları və resurslarını əhatə edir.</p> <p>Beynəlxalq Əmək Təşkilatının (BƏT) məsul olduğu əsas beynəlxalq təsnifatlardan biri olmaqla, beynəlxalq iqtisadi və sosial təsnifat qrupuna daxildir.</p> <p>ISCO iş prosesində qarşıya qoyulan vəzifə və fəaliyyətlərə müvafiq şəkildə müəyyən edilmiş qruplara uyğun olaraq işlərin təşkilində vasitə rolunu oynayır. Onun əsas vəzifələri aşağıdakıları təmin etməkdən ibarətdir:</p> <ul style="list-style-type: none">• Peşələrə dair statistik və inzibati məlumatların beynəlxalq hesabatını, müqayisəsini və mübadiləsini həyata keçirmək üçün baza rolunu oynamaq;• Peşələrin milli və regional təsnifatlarının hazırlanması üçün model rolunu oynamaq;• Bilavasitə özlərinin milli təsnifatını hazırlamayan ölkələrdə tətbiq oluna biləcək sistem rolunu oynamaq. <p>O, statistik və müştəri yönümlü proqramlar üçün nəzərdə tutulmuşdur. Müştəri yönümlü proqrama iş axtaranların iş yerlərinə yönəldilməsi, ölkələr arasında işçilərin qısa və uzunmüddətli miqrasiyasının idarə edilməsi, peşə təlimi proqramları və təlimatlarının hazırlanması daxildir.</p> <p>ISCO-nun ilk versiyası 1957-ci ildə qəbul edilmiş, daha sonra isə ISCO-68, ISCO-88 və hazırkı ISCO-08 versiyaları hazırlanmışdır.</p>
Səriştə	<p>Müvafiq əmək fəaliyyətini həyata keçirə bilmək üçün lazımi səviyyədə bilik, bacarıq, yanaşma və davranışa malik olmaqdır.</p> <p>İş kontekstində istifadə olunan “Səriştə” anlayışı iş yerində tətbiq olunan bacarıqları əks etdirir. Səriştə şəxs nəyi bilir (bilik), nəyi bacarır (bacarıq), nəyi etmək istəyir (yanaşma) və bunu necə edir (davranış) məhfumlarının birləşməsinin nəticəsidir. Beləliklə, səriştə işi yerinə yetirmək üçün lazım olan texniki peşə elementləri, ümumi şəxsi xüsusiyyətlər və istəklərin birləşməsidir.</p> <p>Səriştələr həmçinin işçinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün baza rolunu oynayır.</p>
Təhsilin Beynəlxalq Standart Təsnifatı (ISCED)	<p>1970-ci illərin əvvəllərində UNESCO tərəfindən həm ayrı-ayrı ölkələrdə, həm də beynəlxalq səviyyədə təhsilə dair statistik məlumatların əldə olunması, toplanması və təqdim olunmasına xidmət edən bir vasitə kimi hazırlanmışdır. ISCED 1975-ci ildə Cenevrədə keçirilən Təhsilə dair Beynəlxalq Konfransda qəbul edilmiş və daha sonra 1978-ci ildə Parisdə keçirilən UNESCO-nun Ümumi Konfransında qüvvəyə minmişdir. Hazırda istifadə edilən təsnifat ISCED 2011-dir.</p>
Təlim standartı	<p>İş yerində vəzifə və fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi üçün zəruri <i>səriştələri</i> (bilik, bacarıq və yanaşmaları, həmçinin əlavə ümumi səriştələri) təsvir edir. Bu səbəbdən, onlar fəaliyyət meyarları hesab edilir və aşağıdakı hallarda istifadə olunur:</p> <ul style="list-style-type: none">• istehsaldan ayrılmadan peşə təlimlərinin hazırlanması;• istifadəyə yararlı səriştələrin inkişaf etdirilməsi və təmin olunması üçün təlim institutları ilə müəssisələr arasında əlaqə;• peşə təlimləri üçün təhsil standartları və kurikulumların hazırlanması.
Vəzifə	<p>İşin icrası üçün zəruri olan fəaliyyətləri əhatə edir.</p>

MÜNDƏRİCAT

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI	8
A.1. İşə dair xüsusi məlumat	8
A.1.1. Əmək şəraiti	8
A.1.2. İşə qəbul tələbləri	8
A.1.3. Tabeçilik	8
A.1.4. Peşə standartları üçün məsuliyyət və müstəqillik səviyyələri	10
A.1.5. Karyera yüksəlişi və sərbəst məşğulluq imkanları	10
A.2. Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı	11
A.3. Səriştələr haqqında	12
A.4. Qiymətləndirmələr haqqında	12
B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ	13
B.1. Fəaliyyət meyarları	13
B.2. Qiymətləndirmə ilə bağlı resurslar	14
B.3. Qiymətləndirmə metodları	14
B.3.1. Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi	14
B.3.2. Yazılı qiymətləndirmə	16
B.4. Nəticələrin qeydə alınması	21
C. NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI	22
C.1. Səriştələrin qısa təsviri	22
C.2. Təlim ilə bağlı xüsusi məlumat	25
C.2.1. Təlimin növləri	25
C.2.2. Təlimin istiqaməti	26
C.2.3. Əvvəlki təlimin tanınması	26
Peşə standartının hazırlanması prosesində iştirak etmiş müəssisə nümayəndələrinin siyahısı	Error! Bookmark not defined.
ISCO88/08-ə uyğun təkmilləşdirilmiş peşə standartlarının və əlaqədar təlim standartlarının hazırlanması layihəsi tərəfindən prosesin əlaqələndirilməsində iştirak etmiş şəxslərin siyahısı	Error! Bookmark not defined.
İstinadlar	Error! Bookmark not defined.

A. NÜMUNƏVİ PEŞƏ STANDARTI

Gəmidə kran operatoru

Peşənin qısa təsviri

Gəmidə kran operatoru kran mexanizm və konstruksiyalarını istismar edir, onlara texniki xidmət göstərir və profilaktik təmir işlərini həyata keçirir. Operator ya krana birləşdirilmiş kabinədə, bəzi hallarda yerdən yüksəkdə və ya krana əyani nəzarət etmək imkanı verən kənar nəzarət mərkəzində əyləşir və kranlara pedallar, linglər, nömrələr, kabel və ya kabelsiz elektron panellər, keçiricilər və çubuqlar vasitəsilə nəzarət edir.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	8343 (Operator, kran)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	8343 (Operator, crane)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Hazırlanma tarixi:	Noyabr, 2012-ci il
Təsdiq edən qurum:	
Təsdiq tarixi:	
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Noyabr, 2017-ci il

A.1. İŞƏ DAİR XÜSUSİ MƏLUMAT

A.1.1. ƏMƏK ŞƏRAİTİ

- İş adətən gəmilərin göyertəsində və limanlarda yerinə yetirilir;
- İş növbəli əsasda bütün günü və ya günün müəyyən saatlarını əhatə etməklə açıq məkanda və istənilən hava şəraitində həyata keçirilir;
- İş təhlükəli şəraitdə, eləcə də yüksək və küləkli yerlərdə aparıla bilər və ya digər işçilər kranın fəaliyyət yerinin yaxınlığında çalışa bilərlər;
- Zəruri halda uzunmüddətli dəniz səfərləri mümkündür;
- Sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və ətraf mühitin mühafizəsi Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi, Texniki təhlükəsizlik haqqında Qanun, Dənizin gəmilərdən çirkləndirilməsinin qarşısının alınması haqqında 1973-cü il tarixli Beynəlxalq Konvensiya (MARPOL), Dənizdə insan həyatının mühafizəsinə dair 1974-cü il tarixli Beynəlxalq Konvensiya (SOLAS), Təhlükəsizliyin idarə olunması üzrə 1993-cü il tarixli Beynəlxalq Konvensiya (ISM) ilə müəyyən olunur;
- Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası qaydaları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi, Texniki təhlükəsizlik haqqında Qanun və digər müvafiq qanunvericilik aktları ilə müəyyən olunur.

A.1.2. İŞƏ QƏBUL TƏLƏBLƏRİ

- Əmək münasibətləri Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası, Əmək Məcəlləsi və digər normativ-hüquqi aktlarla tənzimlənir;

- İşə qəbul olunarkən sağlamlıq haqqında tibbi arayış, sonradan vaxtaşırı icbari tibbi müayinədən keçmək haqqında tibbi arayış (Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin qərarı və Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyinin müvafiq əmrləri ilə nəzərdə tutulduğu hallarda) təqdim olunur.

A.1.3. TABELİLİK

Kimə tabedir: Baş mexanik, kapitanın baş köməkçisi və kranmeyster.

Kim ona tabedir: Köməkçi işçilər.

A.1.4. PEŞƏ STANDARTLARI ÜÇÜN MƏSULİYYƏT VƏ MÜSTƏQİLLİK SƏVİYYƏLƏRİ

Səviyyələr	Məsuliyyət, fəaliyyətlərin mürəkkəbliyi və müstəqillik	Uyğun gələn səviyyə
1	Planlaşdırılmış qaydada birbaşa nəzarət altında işləmək İş təkrarlanan xarakterə malikdir və mürəkkəb olmayan bir neçə funksiyanı əhatə edir	
2	Nəzarət altında işləmək, kiçik səlahiyyətlərə malik olmaq Təcrübə tələb edən fəaliyyətlərin yerinə yetirilməsi və əlaqələndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq Öz fəaliyyətlərini planlaşdırmaq və nəticələri barədə hesabat vermək Digər şəxslərlə əməkdaşlıq etmək və komandada işləmək	☒
3	Əvvəlcədən məlum olan vəzifə və fəaliyyətlər çərçivəsində müstəqil idarəetmə və komandanın idarə edilməsini həyata keçirmək (eyni zamanda həm idarəetmə, həm də istehsal subyekti kimi çıxış etmək) İşə yanaşmasını dəyişən şəraitə uyğunlaşdırmaq və dövri problemlərin həlli zamanı elementar nəzəriyyələrdən istifadə etmək Digər şəxslərin gündəlik işinə nəzarət etmək, əmək fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi üçün məsuliyyət daşımaq və işin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər vermək İşçilərə rəhbərlik etmək Mürəkkəb fəaliyyətləri əlaqələndirmək və yerinə yetirmək. Ümumi təcrübədən istifadə etməklə xüsusi yeni fəaliyyətlər müəyyən etmək	
4	Yeni və çox vaxt yaradıcı metodlar tələb edən məsələlərlə məşğul olmaq. Mürəkkəb məsələlərin həllində geniş təcrübədən istifadə etmək Gözlənilməz dəyişiklik olduğu halda əmək fəaliyyətinə rəhbərlik və nəzarəti həyata keçirmək Özü və başqaları üçün fəaliyyət meyarları hazırlamaq, onları nəzərdən keçirmək və təkmilləşdirmək Gözlənilən və ya gözlənilməz iş rejimi şəraitində qərarların qəbul edilməsinə məsuliyyət daşımaq Fərdlərin və qrupların peşəkar inkişafının idarə olunmasına məsuliyyət daşımaq Fəaliyyətləri müşahidə etmək, qiymətləndirmək, müvafiq hesabatlar hazırlamaq və dəyişikliklər təklif etmək	

A.1.5. KARYERA YÜKSƏLİŞİ VƏ SƏRBƏST MƏŞĞULLUQ İMKANLARI

- Təcrübə və müvafiq təhsil əldə etməklə rəhbər vəzifələrə yüksəlmək mümkündür;
- Bu peşədə yüksək ixtisaslı işlərə keçid təlimlər vasitəsi ilə mümkündür.

A.2. ƏSAS VƏZİFƏLƏRİN (V) VƏ VƏZİFƏLƏR DAXİLİNDƏ FƏALİYYƏTLƏRİN (F) SİYAHISI

- V.1. Kranı istismar prosesi üçün hazırlamaq:
- F.1.1. İstismar prinsipləri və prosedurlarını tətbiq etməklə maşınların funksiya və işini yoxlamaq;
 - F.1.2. Avadanlığın işinə təsir edə bilən hər hansı potensial riskin qarşısını almaq məqsədilə iş sahəsini yoxlamaq;
 - F.1.3. Əməyin təhlükəsizliyi və yükqaldırma tələblərinə uyğun olaraq iş sahəsini izolyasiya etmək üçün müvafiq maneələrdən, çəpərlərdən və işarələrdən istifadə etmək;
 - F.1.4. Dayaqları və möhkəmləndirici qurğuları yerləşdirmək və qurmaq;
 - F.1.5. Yükqaldırmadan əvvəl və sonra dayaqların möhkəmliyini yoxlamaq;
 - F.1.6. İşə başlamazdan əvvəl bütün istismar hissələrinin dəqiq ardıcılıqla düzüldüyünü və təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirildiyini təmin etmək məqsədilə ilkin iş salma prosesini yoxlamaq.
- V.2. Qaldırma prosesini həyata keçirmək:
- F.2.1. Yüklərin qaldırılmasına başlamazdan əvvəl yükün etibarlı və müdafiə olduğunu təmin etmək;
 - F.2.2. Potensial riskləri minimum səviyyəyə endirmək məqsədilə yükü hərəkət etdirməyin ən münasib yolunu müəyyən etmək;
 - F.2.3. Əl, zəng, radio, telefon, səsucaldıcı və ya fit siqnallarına cavab olaraq, şkala və ya kabel işarələrini müşahidə etməklə qaldırıcı kranı müvafiq ardıcılıqla işə salmaq, dayandırmaq və sürətini tənzimləmək üçün lingləri, pedalları və nizamlayıcı qurğunu hərəkət etdirmək;
 - F.2.4. Təhlükələrin qarşısının alınması və nəzarət tədbirləri nəzərə alınmaqla yükün yerdəyişməsini həyata keçirmək;
 - F.2.5. Yükün müvazinətini təmin etmək üçün yükü müntəzəm olaraq yoxlamaq;
 - F.2.6. Kranın müvazinətinə təsir edə bilən halları müəyyən etmək və yoxlamaq;
 - F.2.7. Fövqəladə hallarda təlimatlara uyğun olaraq dayandırma prosedurlarını həyata keçirmək;
 - F.2.8. Qaldırıcı kranı kilidləmək üçün müvafiq hərəkət əyləcləri və ya kilidləri tətbiq etmək.
- V.3. Yüğü yerləşdirmək və təhlükəsizliyini təmin etmək:
- F.3.1. Texniki şərtlərə uyğun olaraq yükü bərkitmək və möhkəmləndirmək üçün müvafiq vasitələri seçmək və yoxlamaq;
 - F.3.2. Texniki şərtlərə və təlimatlarına uyğun olaraq yükün təhlükəsizliyini təmin etmək üçün müvafiq bərkitmə metodlarından istifadə etmək;
 - F.3.3. Yükün hərəkəti zamanı risklərin mövcudluğunu və hava şəraitinin dəyişə biləcəyini nəzərə alaraq müvəqqəti təhlükəsizlik tədbirləri görmək.
- V.4. Kran qurğusu və mexanizmlərinə texniki xidmət göstərmək və onları təmir etmək:
- F.4.1. Texniki şərtlərə uyğun olaraq istismardan sonra avadanlıqları yoxlamaq, xarakterik nasazlıqları aşkar etmək, onların yerini müəyyən etmək və qeydiyyatını aparmaq;
 - F.4.2. Zədələnmiş, köhnəlmiş hissələri ayırmaq və sınaqdan keçirmək və təmir tədbirlərini təhlükəsiz həyata keçirmək;
 - F.4.3. Təlimatlara uyğun olaraq kran avadanlığını düzgün şəkildə yığmaq və saxlanmasını təmin etmək.

- V.5. Gəminin yaşaması uğrunda mübarizə və təhlükəsizlik qaydalarının yerinə yetirilməsi:
- F.5.1. Gəmidə daxili davranış qaydalarına, əməyin təhlükəsizliyinə və gigiyenasına, təhlükəsizlik texnikası və yanğın təhlükəsizliyi qaydalarına, gəmi sanitariyası və ətraf mühitin qorunması tələblərinə əməl etmək;
 - F.5.2. Xilasetmə vasitələrindən və yanğına qarşı mübarizə vasitələrindən istifadə etmək;
 - F.5.3. İstehsalat sanitariyası və ətraf mühitin çirkləndirilməsinin qarşısının alınmasına yönləndirilmiş tədbirlərə riayət etmək;
 - F.5.4. Zərərçəkənə ilk yardım göstərmək.
- V.6. İşin yerinə yetirilməsi barədə məlumat vermək:
- F.6.1. Tamamlanmış işdən məmnunluq ilə bağlı müştərinin və rəhbərin rəyini öyrənmək;
 - F.6.2. İşin tamamlanması sənədində müştərinin və ya rəhbərin imzasını almaq;
 - F.6.3. Tələb olunan işçi qeydlərini dəqiq və operativ şəkildə aparmaq.

A.3. SƏRİŞTƏLƏR HAQQINDA

Fərdin "Gəmidə kran operatoru" peşə standartı üzrə vəzifə və fəaliyyətləri həyata keçirməsi üçün zəruri olan əsas səriştelər "Gəmidə kran operatoru" peşəsi üzrə müvafiq təlim standartında göstərilmişdir (formal, qeyri-formal və informal təlimlər vasitəsilə əldə olunan bilik, bacarıq, yanaşma və davranış).

A.4. QIYMƏTLƏNDİRMƏLƏR HAQQINDA

Bu peşədə fərdin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi prosesi "Gəmidə kran operatoru" peşəsi üzrə müvafiq peşə standartının qiymətləndirilməsində öz əksini tapır. Fərdin sistemli qiymətləndirilmələr vasitəsilə qiymətləndirilməsi işəgötürənə müxtəlif məqsədlər (yəni işəgötürmə, karyerada irəli çəkmə, heyətin qiymətləndirilməsi, təlim ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi) baxımından faydalı ola bilər.

B. PEŞƏ STANDARTI ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ NÜMUNƏSİ

Gəmidə kran operatoru

Qiymətləndirməyə dair qısa məlumat

Gəmidə kran operatoru üçün qiymətləndirmə nümunəsi kran mexanizm və konstruksiyalarının istismar edilməsi, onlara texniki xidmət göstərilməsi və profilaktiki təmir işlərini həyata keçirilməsi üçün tələb olunan bilik və bacarıqları müəyyən edir və qiymətləndirir.

Namizədin biliklərinin, bacarıqlarının və peşəkarlığının səviyyəsinin qiymətləndirilməsi DHDNÇ-78 dəyişikliklər edilmiş BK-nın A-1/6 və A-1/8 bəndlərinin tələbləri təmin olunmaqla həyata keçirilir.

Hazırkı peşə üçün **tövsiyə edilən qiymətləndirmə metodları** aşağıdakılardır: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı testlər. Sözügedən peşə üçün qiymətləndirmə proqramının nümunəsi aşağıda verilmişdir.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) peşənin kodu:	8343 (Operator, kran)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	8343 (Operator, crane)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Test versiyası:	01
Hazırlanma tarixi:	Noyabr, 2012-ci il
Təsdiq edən qurum:	
Təsdiq tarixi:	

B.1. FƏALİYYƏT MEYARLARI

Bu meyarlar peşə standartındakı vəzifə və fəaliyyətlərlə birbaşa əlaqəlidir. Onlar ölçülə bilən formada müəyyən edilməlidir ki, qiymətləndirmə nümunələri hazırlayanlar üçün qiymətləndirmə maddələrinin formalaşdırılması baxımından faydalı olsun. Birinci (V.1) və sonuncu (V.6) vəzifələrə uyğun gələn fəaliyyət meyarları ilə bağlı nümunə aşağıda göstərilmişdir.

Fəaliyyət meyarı nümunəsi:

- V.1. Kranı istismar prosesi üçün hazırlamaq:
 - F.1.1. İstismar prinsipləri və prosedurlarını tətbiq etməklə maşınların funksiya və işini yoxlamaq;
 - F.1.2. Avadanlığın işinə təsir edə bilən hər hansı potensial riskin qarşısını almaq məqsədilə iş sahəsini yoxlamaq;
 - F.1.3. Əməyin təhlükəsizliyi və yükqaldırma tələblərinə uyğun olaraq iş sahəsini izolyasiya etmək üçün müvafiq maneələrdən, çəpərlərdən və işarələrdən istifadə etmək;
 - F.1.4. Dayaqları və möhkəmləndirici qurğuları yerləşdirmək və qurmaq;
 - F.1.5. Yükqaldırmadan əvvəl və sonra dayaqların möhkəmliyini yoxlamaq;
 - F.1.6. İşə başlamazdan əvvəl bütün istismar hissələrinin dəqiq ardıcılıq ilə düzöldüyünü və təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirildiyini təmin etmək məqsədilə ilkin işə salma prosesini yoxlamaq.

...

- V.6. İşin yerinə yetirilməsi barədə məlumat vermək:
- F.6.1. Tamamlanmış işdən məmnunluq ilə bağlı müştərinin və rəhbərin rəyini öyrənmək;
 - F.6.2. İşin tamamlanması sənədində müştərinin və ya rəhbərin imzasını almaq;
 - F.6.3. Tələb olunan işçi qeydlərini dəqiq və operativ şəkildə aparmaq.

B.2. QIYMƏTLƏNDİRMƏ İLƏ BAĞLI RESURSLAR

- a) Material və komponentlər: vacib deyil.
- b) Alət və avadanlıqlar: Kran, top, çəllək və s.
- c) İstehlak malları: vacib deyil.

B.3. QIYMƏTLƏNDİRMƏ METODLARI

Fərdin sərəştəsini qiymətləndirmək məqsədi ilə aşağıdakı iki metoddan istifadə olunur: (i) fəaliyyətin qiymətləndirilməsi və (ii) yazılı test.

B.3.1. FƏALİYYƏTİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

İcra müddəti: 1 saat.
İşlərin sayı: 4.

İşlərin icrasını qiymətləndirmək üçün meyarlar işəgötürən tərəfindən müəyyən olunur.

Əhatə olunan sahələr:

- 15% Kranı istismar prosesi üçün hazırlamaq:
- İstismar prinsipləri və prosedurlarını tətbiq etməklə maşınların funksiya və işini yoxlamaq;
 - Avadanlığın işinə təsir edə bilən hər hansı potensial riskin qarşısını almaq məqsədilə iş sahəsini yoxlamaq;
 - Əməyin təhlükəsizliyi və yükqaldırma tələblərinə uyğun olaraq iş sahəsini izolyasiya etmək üçün müvafiq maneələrdən, çəpərlərdən və işarələrdən istifadə etmək;
 - Dayaqları və möhkəmləndirici qurğuları yerləşdirmək və qurmaq;
 - Yükqaldırmadan əvvəl və sonra dayaqların möhkəmliyini yoxlamaq;
 - İşə başlamazdan əvvəl bütün istismar hissələrinin dəqiq ardıcılıq ilə düzüldüyünü və təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirildiyini təmin etmək məqsədilə ilkin işə salma prosesini yoxlamaq.
- 35% Qaldırma prosesini həyata keçirmək:
- Yüklərin qaldırılmasına başlamazdan əvvəl yükün etibarlı və müdafiə olunduğunu təmin etmək;
 - Potensial riskləri minimum səviyyəyə endirmək məqsədilə yükü hərəkət etdirməyin ən münasib yolunu müəyyən etmək;
 - Əl, zəng, radio, telefon, səsucaldıcı və ya fit siqnallarına cavab olaraq, şkala və ya kabel işarələrini müşahidə etməklə qaldırıcı kranı müvafiq ardıcılıqla işə salmaq, dayandırmaq və sürətini tənzimləmək üçün lingləri, pedalları və nizamlayıcı qurğunu hərəkət etdirmək;

- Təhlükələrin qarşısının alınması və nəzarət tədbirləri nəzərə alınmaqla yükün yerdəyişməsinə həyata keçirmək;
Yükün müvazinətini təmin etmək üçün yükü müntəzəm olaraq yoxlamaq;
Kranın müvazinətinə təsir edə bilən halları müəyyən etmək və yoxlamaq;
Fövqəladə hallarda təlimatlara uyğun olaraq dayandırma prosedurlarını həyata keçirmək;
Qaldırıcı kranı kilidləmək üçün müvafiq hərəkət əyləcləri və ya kilidləri tətbiq etmək.
- 30% Yükü yerləşdirmək və təhlükəsizliyini təmin etmək:
Texniki şərtlərə uyğun olaraq yükü bərkitmək və möhkəmləndirmək üçün müvafiq vasitələri seçmək və yoxlamaq;
Texniki şərtlərə və təlimatlarına uyğun olaraq yükün təhlükəsizliyini təmin etmək üçün müvafiq bərkitmə metodlarından istifadə etmək;
Yükün hərəkəti zamanı risklərin mövcudluğunu və hava şəraitinin dəyişə biləcəyini nəzərə alaraq müvəqqəti təhlükəsizlik tədbirləri görmək.
- 20% Kran qurğu və mexanizmlərinə texniki xidmət göstərmək və onları təmir etmək:
Texniki şərtlərə uyğun olaraq istismardan sonra avadanlıqları yoxlamaq, xarakterik nasazlıqları aşkar etmək, onların yerini müəyyən etmək və qeydiyyatını aparmaq;
Zədələnmiş, köhnəlmiş hissələri ayırmaq və sınaqdan keçirmək və təmir tədbirlərini təhlükəsiz həyata keçirmək;
Təlimatlara uyğun olaraq kran avadanlığını düzgün şəkildə yığmaq və saxlanmasını təmin etmək.

İş nümunəsi 1: Topu 'dayan' dairəsinə qoyun.

Maksimum müddət: 15 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: İmtahan götürənin başla göstərisinə əsasən vaxtın başlaması ilə top və zəncirin heç bir maneə və personala dəyməməsi üçün yerdən ən az 3m qaldırın. Onu Dayan Dairəsindən Başla Dairəsinə doğru başlanğıc mövqeyinə gətirin. Top və zəncir Dayan Dairəsinə çatdıqdan sonra qırmaqdan asılan zənciri elə qoyun ki, dairənin daxilində yerə dəysin və orada qalsın. Top və zəncir nəzarət altında olduqdan sonra imtahan götürən sizə dayan işarəsi verəcək.

İş nümunəsi 2: İşarələrə diqqət yetirmək.

Maksimum müddət: 15 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: Standart əl işarələrindən istifadə olunmaqla siz imtahan götürənin göstərişi əsasında başlanğıc dairəsinə yönləndiriləcəksiniz. İmtahan götürən aşağıdakılardan 4 işarəni seçəcək a. Qaldırmaq və saxlamaq b. Yırğalamaq və saxlamaq c. Yükü endirmək və saxlamaq d. Yükü yavaş-yavaş endirmək və saxlamaq e. Kranın hərəkət edən hissəsini endirmək, yükü qaldırmaq və saxlamaq f. Kranın hərəkət edən hissəsini qaldırmaq və saxlamaq g. Kranın hərəkət edən hissəsini qaldırmaq və saxlamaq h. Kranın hərəkət edən hissəsini qaldırmaq, yükü endirmək və saxlamaq İmtahan götürən işarələri istənilən ardıcılıqla verə bilər.

İş nümunəsi 3: Topu çəlləklərə qoyun.

Maksimum müddət: 15 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: İmtahan götürənin başla göstərisinə əsasən vaxtın başlaması ilə topu Başla Dairəsindən gətirin və onu 1-ci Çəlləyə qoyun. (topu 1-ci Çəlləkdən götürdüyünüz halda imtahan götürənin göstərişinə əsasən onu 2-ci Çəlləyə qoymağa cəhd edin). İmtahan götürən topun ortasına çəkilmiş üfüqi ağ xəttin 1-ci Çəlləyin kənarına düşməsinə müəyyən edəcək və sizə göstərəcək. İmtahan götürənin göstərişi ilə topu 2-ci Çəlləkdən götürün və 1-ci Çəlləyə qoyun. İmtahan götürən topun ortasına çəkilmiş üfüqi ağ xəttin çəlləyin kənarına düşməsinə müəyyən edəcək. İmtahan götürən tərəfindən topu çıxarmaq göstərişi verilməyə qədər onu 2-ci Çəlləkdə saxlayın. Top tamamilə 2-ci Çəlləkdən çıxarıldıqdan sonra vaxt dayanır və imtahan götürən sizə dayan işarəsini verir.

İş nümunəsi 4: Maneələri aşaraq yükü ziqzaq dəhlizdən keçirmək.

Maksimum müddət: 15 dəqiqə.

İştirakçının görəcəyi işlər: İmtahan götürənin başla göstərişinə əsasən vaxtın başlaması ilə, siz ziqzaq dəhliz vasitəsilə yükün yerdə Yoxlama Yüke toxunmadan, zənciri yerdən ayırmaq üçün Yoxlama Yükün daha yüksəyə qaldıraraq və ya PVC dirək bəndlərinin hər hansı bir hissəsinə dəymədən daşınmasını zəruri hesab edirsinizsə Yoxlama Yüku yuxarı qaldırın və onu yırğalayın, qaldırıcının hərəkət edən hissəsini qaldırın və endirin, mexanizmi qaldırın və ya endirin.

B.3.2. YAZILI QIYMƏTLƏNDİRMƏ

İcra müddəti: 22 dəqiqə.

Sualların sayı: 22.

Yazılı qiymətləndirməni keçmək üçün tələb olunan düzgün cavabların sayı işəgötürən tərəfindən müəyyən olunur.

Tövsiyə olunan nisbət: 70%.

Əhatə olunan vəzifələr:

20%	Kranı istismar prosesi üçün hazırlamaq
30%	Qaldırma prosesini həyata keçirmək
10%	Yükü yerləşdirmək və təhlükəsizliyini təmin etmək
40%	Kran qurğu və mexanizmlərinə texniki xidmət göstərmək və onları təmir etmək

Sual nümunələri:

1. Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikasına dair qaydalara əsasən kran və 75 kV-dən 750v-a qədər (75,000 volt) enerji ilə təchiz edilən elektrik xətti arasında mütləq minimum məsafə nə qədər olmalıdır?

- 3 metr (10 fut)
- 4.5 metr (15 fut)
- 6 metr (20 fut)
- 9 metr (30 fut)

2. Aşağıdakı şəkildə əl işarəsi nəyi ifadə edir?

- kranın hərəkət edən hissəsinin qaldırılması
- mexanizmin qaldırılması
- yükün qaldırılması
- yırğalanmanın dayanmasını

3. Eyni iş yerində birlikdə istifadə olunan avadanlığın səyyar elementi ilə qüllə kran arasında radio protokol nədir?

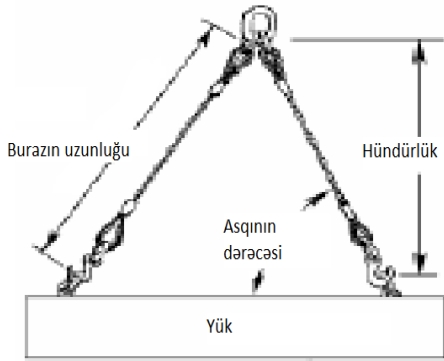
- Mobil əlaqə operatoru müşahidə kanalına doğru hərəkət edir.
- Qüllə kranının tezliyi üçün mobil əlaqəsi olan ayrı radio.
- Səyyar montajçı qüllə kranın montajçısı ilə radio əlaqə saxlayır.
- Ərazidə olan zaman mobil əlaqə operatoru qüllə kranın tezliyini dəyişir.

4. Aşağıdakı şəkildə hər buraza yüklənmiş yükün çəkisi neçə tondur?

Yükün çəkisi = 36 ton

Burazın uzunluğu = 9.1 metr

Qarmağın hündürlüyü = 128 sm

- 33.420 ton
- 36.318 ton
- 38.571 ton
- 42.650 ton

5. Aşağıdakılardan hansı yükün ağırlığını müəyyən etmək üçün münasib üsul deyil?

- Yükün göstəricisi
- Konosament (yükün sənədi)
- Yükün qaldırılmasını yoxlamaq
- Yükün çəkisinin hesablanması

6. 10030 funt neçə kiloqrama bərabərdir?

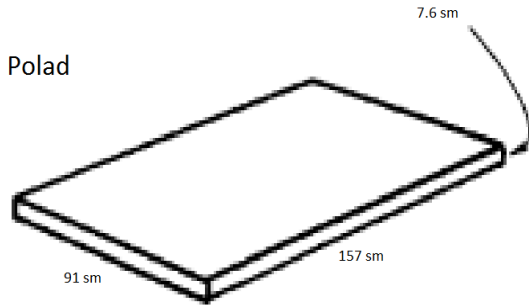
- 3,057 kq
- 3,238 kq
- 4,549 kq
- 7,650 kq

7. Aşağıdakı şəkilə istinad edin. Polad lövhənin çəkisi neçə funtdur?

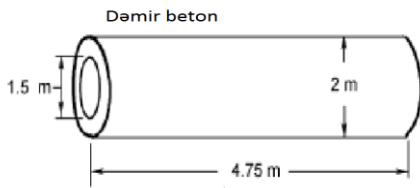
Polad = kub metri 7850 kq

- 758 kq
- 861 kq
- 957 kq

d) 1000 kq

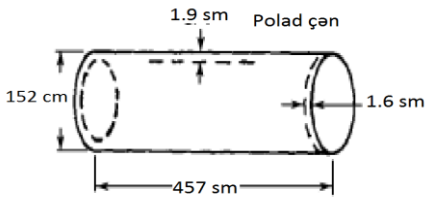
8. Aşağıdakı şəkilə istinad edin. Ağır buruq borusunun çəkisini hesabladıqda həcm neçə kub metr olacaq?

- a) 6.525
- b) 7.643
- c) 8.390
- d) 9.819

9. Aşağıdakı şəkilə istinad edin. Üstü açıq olan polad çənin çəkisi neçə kiloqramdır?

Polad = kub futu (kub metri 7850 kq) 490 funt

- a) 7,270 funt (3297 kq)
- b) 7,746 funt (3513 kq)
- c) 8,206 funt (3722 kq)
- d) 9,112 funt (4133 kq)

10. Kranın istismardan əvvəl yoxlanması nə vaxt keçirilməlidir?

- a) həftəlik
- b) növbənin sonunda
- c) günün əvvəlində
- d) hər növbənin əvvəlində

11. 7.32 metr radiusda xalis yüklənmə qabiliyyəti nə qədərdir?

Yükləmə stropunu bərkitmək üçün kranın tirinin çəkisi – 75 kiloqram

Təchizatın çəkisi – 20 kiloqram

- a) 8,105 kiloqram
- b) 9,515 kiloqram
- c) 10,735 kiloqram
- d) 10,830 kiloqram

12. Ümumi yükü 5.49 metr hündürlükdə yerləşdirə bilmək üçün maksimum radius nə qədər olmalıdır?

Yükün çəkisi – 6,200 kiloqram

Təchizatın çəkisi – 75 kiloqram

- a) 8.23 metr
- b) 9.14 metr
- c) 10.05 metr
- d) 10.97 metr

13. 6.4 metr radiusda xalis yükötürmə qabiliyyəti nə qədərdir? Təchizatın çəkisi 181 kq-dır.

- a) 3538 kq
- b) 4730 kq
- c) 8019 kq
- d) 10648 kq

14. Ümumi yükü 4.57m hündürlükdə yerləşdirə bilmək üçün maksimum radius nə qədər olmalıdır?

Yükün çəkisi – 5806 kq

Təchizatın çəkisi – 159 kq

- a) 9.1 m
- b) 10 m
- c) 10.5 m
- d) 11 m

15. Aşağıdakı konfigurasiya əsasında kranın xalis yükqaldırma qabiliyyəti nə qədərdir?

Dayaqlar və stabilizatorlar uzadılmış halda

Kranın hərəkət edən əsas hissəsi 18.6 m uzadılmış halda

Yerdən yedəklənən yükün qaldırılması

Kranın sabit uzunluqda olan hərəkət edən hissəsinin yığılması

Radius – 9.1 m

- a) 2263 kq
- b) 2300 kq
- c) 2368 kq
- d) 2381 kq

16. Aşağıdakı konfigurasiya əsasında kranın xalis yükqaldırma qabiliyyəti nə qədərdir?

Dayaqlar və stabilizatorlar uzadılmış halda

Kranın hərəkət edən hissəsi 15.8 m uzadılmış halda

Bir blok vasitəsi ilə qaldırma

Kranın hərəkət edən elastik hissəsinin yığılması

Radius – 11.6 m

- a) 1567 kq
- b) 1612 kq
- c) 1839 kq
- d) 1885 kq

17. Aşağıdakı konfigurasiya əsasında kranın xalis yükqaldırma qabiliyyəti nə qədərdir?

Dayaqlar və stabilizatorlar uzadılmış halda

Kranın əsas hərəkət edən hissəsi 61 fut uzadılmış halda

Kranın hərəkət edən 12.2 metrlik hissəsi ilə qaldırma

Yerdən yedəklənən yükün qaldırılması

Kranın hərəkət edən hissəsinin bucağı – 68 dərəcə

- a) 630 kq
- b) 676 kq
- c) 735 kq
- d) 780 kq

18. Aşağıdakı konfigurasiya əsasında ümumi yükün yerləşdirilməsi zamanı kranın hərəkət edən hissəsinin icazə verilən aşağı bucağı hansıdır?

Dayaqlar və stabilizatorlar uzadılmış halda

Kranın hərəkət edən əsas hissəsi 21.3 m uzadılmış halda

Kranın hərəkət edən 7 m sabit uzunluqda olan hissəsi ilə qaldırma

Yerdən yedəklənən yükün qaldırılması

Yükün çəkisi – 816 kq

Təchizatın yükü – 34 kq

- a) 55 dərəcə
- b) 60 dərəcə
- c) 65 dərəcə
- d) 70 dərəcə

19. İstehsalçılar tərəfindən başqa şəkildə göstərilmədiyi halda avtomobil kranlarının adətən hansı hissəsinin yükqaldırma qabiliyyəti olmur?

- a) yan
- b) arxa
- c) ön
- d) dayaqlarda

20. İş radiusu hansı məsafədən müəyyən edilir:

- a) kranın hərəkət edən hissəsinin özülündən yükün mərkəzinə doğru
- b) kranın önündən yükün ağırlıq mərkəzinə doğru
- c) kranın fırlanma mərkəzindən yükün mərkəzinə doğru
- d) kranın fırlanma mərkəzindən yükün ağırlıq mərkəzinə doğru

21. Yükün paylaşdırılması üzrə diaqramda aydın xətt göstərildiyi halda, xətdən aşağı icazə verilən yükötürmə:

- a) kranın konstruksiyasının möhkəmliyinə əsaslanır.
- b) istifadə edilməməlidir.
- c) kranın sabitliyinə əsaslanır.
- d) kran yalnız dayaqqlar üzərində qurulduğu halda istifadə olunmalıdır.

22. Nahamar ərazidə kranın yükqaldırma qabiliyyəti adətən harada daha geniş olur:

- a) ön
- b) arxa
- c) sağ tərəf
- d) sol tərəf

B.4. NƏTİCƏLƏRİN QEYDƏ ALINMASI

Hər bir iştirakçı üçün fərdi hesabatlar hazırlanmalı və fəaliyyətin qiymətləndirilməsi, eləcə də yazılı qiymətləndirmə üzrə toplanan balların hesabatı onlara təqdim edilməlidir. Qiymətləndirmə bir nəfər üçün bir dəfədən artıq istifadə edildiyi təqdirdə hesabatda qiymətləndirmədən əvvəlki və sonrakı ballar arasındakı faiz dəyişikliyi də əks olunmalıdır.

“Peşə standartları üzrə qiymətləndirmənin hazırlanması prosedurları” adlı sənəddə qiymətləndirmə üzrə geniş nəzəri və praktiki məlumatlar verilmişdir.

C. MÜƏSSİSƏLƏR ÜÇÜN NÜMUNƏVİ TƏLİM STANDARTI

Gəmidə kran operatoru

Təlim standartına dair qısa məlumat

Hazırkı təlim standartı dəniz nəqliyyatı ilə məşğul olan müəssisələr, təlim mərkəzləri və institutları, təlim iştirakçıları üçün hazırlanmışdır. İşlə bağlı səriştənin nümayiş etdirilməsi üçün tələb olunan bilik və bacarıqların əldə edilməsinə xidmət edən təlim proqramları, kurikulumlar və təlim materiallarının hazırlanmasında bu standartdan təlimat kimi istifadə etmək olar. Bu standart əsasında hazırlanmış təlim matros kimi əsas səriştələrə malik olan, mövcud bilik və bacarıqlarını inkişaf etdirmək, geniş profilə malik olmaq, yaxud işdə məhsuldarlığını artırmaq istəyən şəxslər üçün də uyğun ola bilər.

Məşğulluq Təsnifatında (MT) (bu təlimin müvafiq olduğu) peşənin kodu:	8343 (Operator, kran)
MT-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
ISCO 08-də işin kodu:	8343 (Operator, crane)
ISCO 08-də ixtisas (bacarıq) səviyyəsi:	2
Milli İxtisas Çərçivəsi ilə əlaqə:	
ISCED-də kodu:	
Hazırlanma tarixi:	Noyabr, 2012-ci il
Təsdiq edən qurum:	
Təsdiq tarixi:	
Təklif olunan yenilənmə tarixi:	Noyabr, 2017-ci il

C.1. SƏRİŞTƏLƏRİN QISA TƏSVİRİ

Bilik:	<ul style="list-style-type: none">Gəmilərin növləri və konstruksiyaları;Kranların quruluşu, istismar prinsipləri və işin texnologiyası;Kranların işçi avadanlıqları və işin texnologiyaları;Müxtəlif növ yüklərin idarə edilməsi və təhlükəsizliyinin təmin edilməsi metodları, o cümlədən müxtəlif növ və struktura malik qaldırıcı mexanizmlərin iş prinsipi;Yüklərin idarə edilməsi ilə bağlı təhlükələr və problemlər və müvafiq profilaktik tədbirlər və həll yolları;Müxtəlif növ göyertələrin və terminal əsaslı yük emalı avadanlıqlarının və mexanizmlərinin tipik iş prinsipləri;İş yerində təhlükəli materiallar, şərti işarələr barədə informasiya;Mexaniki problemlərin növləri və səbəbləri;İnformasiya-kommunikasiya texnologiyaları;Əməyin mühafizəsi və təhlükəsizlik texnikası;Fərdi mühafizə vasitələri və onların tətbiqi;Elektrik təhlükəsizliyi və yüksək gərginlikli avadanlıqlar;Zəruri təmir prosedurları;İlk yardım;
---------------	---

- Xarici dil (Ərəb, Çin, ingilis, fransız, rus və ya ispan dillərindən ən azı biri).

Bacarıq:	<ul style="list-style-type: none">• Müxtəlif növ yüklərin təhlükəsizliyi, təhlükəsiz idarə edilməsi, yüklənməsi, ilə bağlı prosedur və təlimatların şərh edilməsi və yerinə yetirilməsi;• Malların yüklənməsi, yığılması, təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və boşaldılması ilə bağlı avadanlıqların monitorinq edilməsi;• İstismar ilə bağlı gözlənilməz hadisələrdən, risklərdən və mühitdən asılı olaraq fəaliyyətin dəyişdirilməsi;• Yüknün təhlükəsizliyinin təmin edilməsi üçün müxtəlif metodların tətbiqi;• Gəmi heyətinin tərkibində işləməklə iş yoldaşları ilə, rəhbərliklə və gəmiyə gələn adamlarla münasib ünsiyyətin saxlanması;• İlk yardımın göstərilməsinin təmin olunması, radio vasitəsi ilə verilmiş ilk tibbi məsləhətlərin tətbiq edilməsi və gəminin davamlılığı uğrunda mübarizə bacarığı;• Qəza -xilasetmə və yanğınlı mübarizə sistemlərinin və onların avadanlıqlarının texniki istismarı;• Elektrik alətlərinin istismarı;• Elektron kommunikasiya avadanlıqlarından istifadə bacarığı;• Sənaye və SƏTƏM (Sağlamlıq, Əməyin Təhlükəsizliyi və Ətraf Mühitin Mühafizəsi) standartlarına uyğun olaraq tələb olunan fərdi mühafizə vasitələrinin seçilməsi və istifadəsi;• Şifahi və yazılı təlimatları başa düşmək və riayət etmək;• Problemləri həll etmək bacarığı;• Vaxtı idarə etmək bacarığı;• Komandada işləmək bacarığı.
----------	--

Yanaşma:	<ul style="list-style-type: none">• Dəqiq cədvəllərə əsasən məsuliyyətli və etibarlı iş;• İş saatlarında çeviklik;• Texniki sahə üzrə yeniliklər barədə məlumatlı olmaq və müvafiq olduğu halda yeni üsulları iş prosesində tətbiq etmək.
----------	---

Əlavə / ümumi sərişmələr:	<ul style="list-style-type: none">• Peşə tapşırıqlarının effektiv surətdə yerinə yetirilməsi məqsədilə daima informasiya axtarışında olmaq.
---------------------------	---

Peşə standartına uyğun olaraq, bu peşə üzrə təcrübə və nəzəri təlim keçən gəmidə kran operatoru yuxarıda göstərilən sərişmələri qazanmaqla, aşağıdakı vəzifə və fəaliyyətləri yerinə yetirə bilər:

Əsas vəzifələrin (V) və vəzifələr daxilində fəaliyyətlərin (F) siyahısı ¹

- V.1. Kranı istismar prosesi üçün hazırlamaq:
- F.1.1. İstismar prinsipləri və prosedurlarını tətbiq etməklə maşınların funksiya və işini yoxlamaq;
 - F.1.2. Avadanlığın işinə təsir edə bilən hər hansı potensial riskin qarşısını almaq məqsədilə iş sahəsini yoxlamaq;
 - F.1.3. Əməyin təhlükəsizliyi və yükqaldırma tələblərinə uyğun olaraq iş sahəsini izolyasiya etmək üçün müvafiq maneələrdən, çəpərlərdən və işarələrdən istifadə etmək;

¹ Müvafiq sahə üçün olan peşə standartındakı ilə eynidir.

- F.1.4. Dayaqları və möhkəmləndirici qurğuları yerləşdirmək və qurmaq;
 - F.1.5. Yükləmədən əvvəl və sonra dayaqların möhkəmliyini yoxlamaq;
 - F.1.6. İşə başlamazdan əvvəl bütün istismar hissələrinin dəqiq ardıcılıq ilə düzüldüyünü və təhlükəsizlik tələblərinin yerinə yetirildiyini təmin etmək məqsədilə ilkin işə salma prosesini yoxlamaq.
- V.2. Qaldırma prosesini həyata keçirmək:
- F.2.1. Yüklərin qaldırılmasına başlamazdan əvvəl yükün etibarlı və müdafiə olunduğunu təmin etmək;
 - F.2.2. Potensial riskləri minimum səviyyəyə endirmək məqsədilə yükü hərəkət etdirməyin ən münasib yolunu müəyyən etmək;
 - F.2.3. Əl, zəng, radio, telefon, səsucaldıcı və ya fit siqnallarına cavab olaraq, şkala və ya kabel işarələrini müşahidə etməklə qaldırıcı kranı müvafiq ardıcılıqla işə salmaq, dayandırmaq və sürətini tənzimləmək üçün lingləri, pedalları və nizamlayıcı qurğunu hərəkət etdirmək;
 - F.2.4. Təhlükələrin qarşısının alınması və nəzarət tədbirləri nəzərə alınmaqla yükün yerdəyişməsinə həyata keçirmək;
 - F.2.5. Yükün müvazinətini təmin etmək üçün yükü müntəzəm olaraq yoxlamaq;
 - F.2.6. Kranın müvazinətinə təsir edə bilən halları müəyyən etmək və yoxlamaq;
 - F.2.7. Fövqəladə hallarda təlimatlara uyğun olaraq dayandırma prosedurlarını həyata keçirmək;
 - F.2.8. Qaldırıcı kranı kilidləmək üçün müvafiq hərəkət əyləcləri və ya kilidləri tətbiq etmək.
- V.3. Yükü yerləşdirmək və təhlükəsizliyini təmin etmək:
- F.3.1. Texniki şərtlərə uyğun olaraq yükü bərkitmək və möhkəmləndirmək üçün müvafiq vasitələri seçmək və yoxlamaq;
 - F.3.2. Texniki şərtlərə və təlimatlarına uyğun olaraq yükün təhlükəsizliyini təmin etmək üçün müvafiq bərkitmə metodlarından istifadə etmək;
 - F.3.3. Yükün hərəkəti zamanı risklərin mövcudluğunu və hava şəraitinin dəyişə biləcəyini nəzərə alaraq müvəqqəti təhlükəsizlik tədbirləri görmək.
- V.4. Kran qurğu və mexanizmlərinə texniki xidmət göstərmək və onları təmir etmək:
- F.4.1. Texniki şərtlərə uyğun olaraq istismardan sonra avadanlıqları yoxlamaq, xarakterik nasazlıqları aşkar etmək, onların yerini müəyyən etmək və qeydiyyatını aparmaq;
 - F.4.2. Zədələnmiş, köhnəlmiş hissələri ayırmaq və sınaqdan keçirmək və təmir tədbirlərini təhlükəsiz həyata keçirmək;
 - F.4.3. Təlimatlara uyğun olaraq kran avadanlığını düzgün şəkildə yığmaq və saxlanmasını təmin etmək.
- V.5. Gəminin yaşaması uğrunda mübarizə və təhlükəsizlik qaydalarının yerinə yetirilməsi:
- F.5.1. Gəmidə daxili davranış qaydalarına, əməyin təhlükəsizliyinə və gigiyenasına, təhlükəsizlik texnikası və yanğın təhlükəsizliyi qaydalarına, gəmi sanitariyası və ətraf mühitin qorunması tələblərinə əməl etmək;
 - F.5.2. Xilasetmə vasitələrindən və yanğına qarşı mübarizə vasitələrindən istifadə etmək;
 - F.5.3. İstehsalat sanitariyası və ətraf mühitin çirkləndirilməsinin qarşısının alınmasına yönləndirilmiş tədbirlərə riayət etmək;
 - F.5.4. Zərərçəkənə ilk yardım göstərmək.
- V.6. İşin yerinə yetirilməsi barədə məlumat vermək:
- F.6.1. Tamamlanmış işdən məmnunluq ilə bağlı müştərinin və rəhbərin rəyini öyrənmək;
 - F.6.2. İşin tamamlanması sənədində müştərinin və ya rəhbərin imzasını almaq;
 - F.6.3. Tələb olunan işçi qeydlərini dəqiq və operativ şəkildə aparmaq.

C.2. TƏLİM İLƏ BAĞLI XÜSUSİ MƏLUMAT

C.2.1. TƏLİMİN NÖVLƏRİ

Bu peşə üçün zəruri sərişələr aşağıda göstərilən təlim metodları vasitəsilə əldə edilə bilər:

Formal təlim

Təvsiyə olunan formal təlim	Uyğun gələn təlim növü	Qeydlər
Tam orta təhsil ²		
Texniki peşə təhsili və ya akkreditasiyadan keçmiş təlim müəssisəsində təlim	☒	<p>Kran operatorunun təlimi Dənizçilərin hazırlanmasına, onlara diplom verilməsinə və növbə çəkməyə dair 1978-ci il tarixli Beynəlxalq Konvensiyaya uyğun həyata keçirilir. İlk təlim akkreditasiyadan keçmiş peşə məktəbləri və sertifikatlaşdırılmış müəssisələr tərəfindən təşkil olunur. Bu təlim praktikadan qazanılan geniş təcrübə ilə əlaqələndirilməlidir. Kran operatoru gəminin növü və təyinatından asılı olaraq kurslar keçməlidir.</p> <p>“Dənizçilərin hazırlanması, onlara diplom verilməsi və növbə çəkməyə dair” (DHDNÇ-78) Beynəlxalq Konvensiyanın, Beynəlxalq Əmək Təşkilatının tələblərinə uyğun olaraq əməyin mühafizəsini, fərdi mühafizəni və insan həyatının dənizdə qorunmasını, yanğın və partlayışdan mühafizəni təmin edən fərdi və kollektiv qəza xilasetmə vasitələrindən istifadə üzrə təlimlər icbari xarakter daşıyır;</p> <p>Yuxarıda qeyd olunan təlimlər “Sürəti olmayan xilasedici qayıq, növbətçi qayıq və sallar üzrə mütəxəssis”, “Ro-Ro tipli sərnişin gəmilərində işləmək üçün hazırlıq və kvalifikasiya”, “Tankerlərdə işləmək üçün tanışlıq kursu”, “Əmniyyətli idarəetmə Beynəlxalq Kod”, “Bütün Dənizçilər üçün təhlükəsizlik üzrə tanışlıq, ilkin hazırlıq və təlimat üzrə”, “Təhlükəsiz və zərərli yüklərin daşınması”, “Xilasedici qayıq və sallar üzrə mütəxəssis” və digər xüsusi hazırlıq kurslarında təlim keçməklə təmin olunur.</p>

² Ümumi orta təhsil ölkə vətəndaşları üçün icbari xarakter daşdığından cədvəldə əks olunmayıb.

Orta ixtisas təhsili		
Ali təhsil		
Digər:		

Qeyri-formal və (və ya) informal təlim tələb olunan sərəştələrin genişləndirilməsinə şərait yarada bilər.

Qeyri-formal təlim

Qeyri-formal təlimin ən yaxşı yolu iş yerində təlimatçı yanında öyrənməkdir.

İnformal təlim

İnformal təlim kütləvi informasiya vasitələri və sosial şəbəkələr vasitəsi ilə baş verir. O, tələb olunan nəzəri və təcrübi bilikləri verə bilər, lakin fərdi yoxlamadan başqa, digər qaydada müşahidə edilməsi demək olar ki, mümkün deyil və ölçülməsi çətinidir.

C.2.2. TƏLİMİN İSTİQAMƏTİ

Normal ilkin təlim istiqaməti ümumi orta təhsili bitirdikdən sonra ilkin peşə təhsili almaq və hər hansı su nəqliyyatı müəssisəsində təcrübə keçməkdir.

C.2.3. ƏVVƏLKİ TƏLİMİN TANINMASI³

Uyğun deyil.

³ Azərbaycanca sərəştələrin tanınması üçün qiymətləndirmə sistemi hazırda mövcud deyildir.